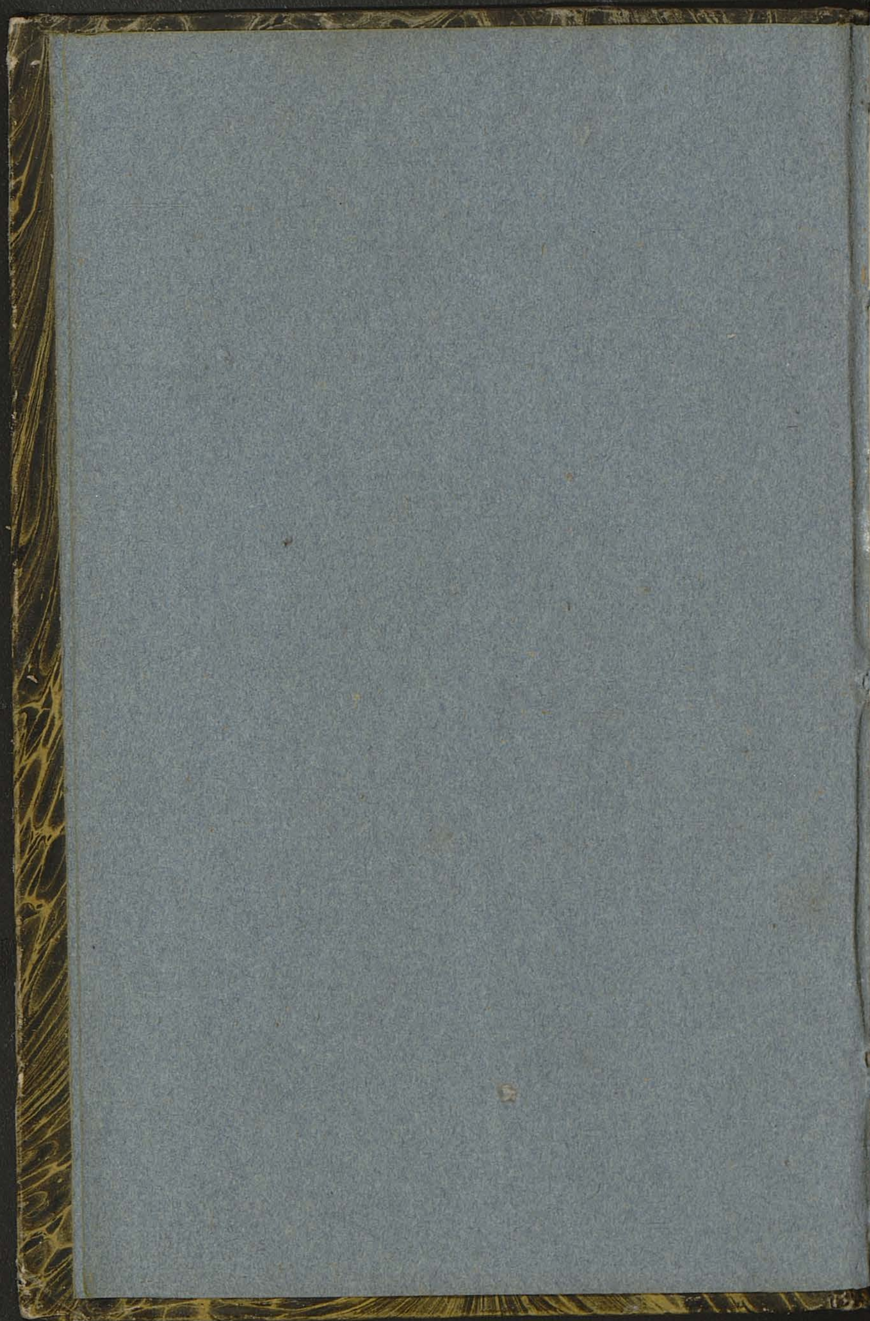

V
B
J
C
588076-
-588081 I
Mag. St. Dr.

MOWA

O

POŁOŻENIU POLITYCZNYM

EUROPY,

MIANA

Przez

BOISSY- D' ANGLAS

Na Sessyi

KONWENCYI NARODOWEY

Dnia 6. Fructidor Roku III. Rzeczypospolitey Francuzkiey (dnia 23. Sierpnia 1795.)

z Francuzkiego na Polski Język przełożona.

1795.

MOWA

Obywatele, Rzeczpospolita Rzymska, ugruntowała swoię wolność, zwycięztwami swych woiowników, zręczną polityką swych konsulow, ścisłą sprawiedliwością swych urzędnikow; zawsze attakowana, zawsze tryumfuiąca, nieustannie drażniona, a zawsze sobą władaiąca; nieprestannie napastowana, przez chytrość swoich zazdrośnikow, a statecznie odwracaiąc ich intrygi, wszystkie natężenia iey nieprzyiacioł, niesłużyły, tylko na ugruntowanie iey mocy, na rozszerzenie iey posiadłości i na uczynienie iey chwały świetnieyszą.

Rzeczpospolita Francuska, od urodzenia swego napodobne zdaie się bydź skazana przeznaczenia; zagrozili iey także liczni nieprzyiaciele: była attakowaną od Krolow, wzruszona od intrygantow, zdradzona od

buntownikow, uciemiężona od demagogow. Zawsze zwyciężaiąca, nieprzestaiąc pragnąć pokoiu; straszna w bitwach, ale statecznie umiarkowana w pomyślnościach, przymusza nieprzyiacioł, by dziwili iey odwagę, i zarazem wielbili iey skromność. Narody ktore u niey pokoiu szukaią; tyle łatwości znayduią w traktowaniu z nią, ile znalazły niepodobieństwa do zwyciężenia iey.

Ale duma upokorzona; zemsta oszukana, namiętności zwyciężone, są to nieprzyiaciele uporczywi, ktorych nic nieprzekona, ani nieodwiedzie. Nadaremnie wola straszna wielkiego Ludu uderza ich siłą swoią, za każdem upadkiem powstaią znowu, zapominaią o nieszczęściach, knuią nowe plany, i marzą sobie ieszcze pomyślności.

Skoro są odparci daleko od naszych granic, burzą nas wewnątrz i trapią swemi intrygami; usiłuią nas obłąkać swemi zdradziectwami. A ie-

żeli Bog woyny iest głuchy na ich życzenia, wzywaią głodu i wszystkich klęsk, ktore mu towarzyszą; a gdy i tych miecze, są pokruszone, mownice płatne, piora przedayne, politycy naięci, podaią im nowe narzędzie do ich zapalczywości, nową karmę do ich nienawiści, nową pokusę do ich omamienia. Swieżutenko przedsięwzięto ieszcze wielkie usiłowanie przeciwko nam.

Zwyciężona koalicya pokusiwszy się na prożno obalić nas w dniu 1 Prerial (20. Maia) zdała się niepokładać ufności tylko w śmiałym w targnieniu, dopełnionym przez ludzi w rozpaczy, postawionych między pomyślnością i śmiercią.

Rząd Angielski, stáwszy się iedyną podporą woyny, ktorey podobno, w początkach sam był skrytym podszczuwaczem, wszystkie widoki swoie zwrocił ku tey wyprawie; wyłożył tak niezmierne wydadki na uzbroienię, iakiego tylko Anglia w nay-

większym swoim niebezpieczeństwie wymagać mogła. Wypłacił subsydya Austryi i Piemonczykom, dla uczynienia dywersyi; utrzymywał dwa korpusa Emigrantow, ieden, ktory wylądował na zachodzie, a drugi, pod Kondeuszem, ktory miał inną stroną wpaść.

Oczekiwanie tego usiłowania trzymało Europę w zawieszeniu. Lękliwość niektorych Potencyy neutralnych nabawiła ich strachem, niedeterminacya innych zdawała się powiększać; wystawiano nas przed niemi iako stoiących nad przepaścią, a tym bardziey niepezpieczną żeśmy iey spostrzec niemieli; systema zdrady było ułożone, a od Szuanow i buntownikow Wandeyskich uchwycone; amnestya ktorąście im ofiarowali, była wystawiona iako czyn słabości i niemocy: ich nieprzyiacielstwa, co mowię, ich zaboystwa, rozpoczęły się nazad, eskadra nasza porażoną została, a Angielczyk wyziunął na brzegi nasze roy Francuzow, z ktorych iedni dobrowolnie, a inni z przymusu byli przeznacze-

ni do utworzenia wpośrzod nas, tey woyny domowy; zamiar nayniegodziwszego układu naszych przeciwnikow.

Nie tak myślano podbić nas przez tę wyprawę, iąk raczey przeszkodzić nabycia stałości, ktorą ma dziś zagruntować nasze przeznaczenie, iak nas wstrzymać wpośrzod zwycięztw naszych, iak odiąć nam sposoby do uczynienia pokoiu, iak nas oderwać od naszych Aliantow, iak nas zarzucić nowemi plagami do wytępienia naszey ludności, zniszczenia naszego rolnictwa, do wstrzymania dzielności naszego przemysłu, a nadewszystko do odwleczenia momentu przyięcia konstytucyi, ktorąście uchwalili dla ustalenia na zawsze chwalebney naszey rewolucyi.

Rząd Angielski pokładał ieszcze nadto i tę nadzieię w tym wtargnieniu: chciał z iedney strony ożywić prożne życzenia tych ktorzy po między nami żałuią ieszcze tronu; wystawić przed ich oczy tę marę za ktorą się

ubiegaią; a zdrugiey strony chciał ożywić nieufność i trwogę, ktore prowadzą nayprzod do śrzodkow gwałtownych, potym do zbrodni, a na ostatek do tyranii. Odwaga Zołnierzy republikanow zniszczyła w kilku godzinach głębokie układy tey sprosney polityki. Wszystkie nieszczęścia ktoremi Rząd Angielski chciał nas przywalić, na niego spadły. Chciał nas w podeyrzenie podać u potencyy neutralnych, albo sprzymierzonych, ale on sam, wpadł u wszystkich w nienawiść przez swoie tyrańskie postępki, rozboie na morzu, i alianse obłudne. Chciał nas ze wszystkich sposobow ogołocić; ale gdy on się ubiega za tym celem, wyniszcza się tym czasem zewszystkich swoich źrzodeł, on bowiem zastępuie wszystkie koszta koalicyi. on dzwiga podobno dla pognębienia nas większy ciężar, iak ten, ktoryśmy my sobie sami dla naszey obrony nałożyli. On chce zatamować nasz handel, atym samym niszczy handel swego narodu, zamykuiąc mu nayobszernieysze pożytki, po między na-

mi: chciał nas zpotwarzyć, ale on sam się osławił przez zdradziecką pomoc daną tym nieszczęśliwym ktorych wysłał na śmierć, i ktorych haniebnie opuscił.

Precz od nas to niesprawiedliwe systema, ktore na cały narod kładzie odpowiedz za wykroczenie swego rządu!

Głos Angielczykow zagniewanych iuż się obiia ze wszystkich stron: każdego dnia ta woyna niepomyślna dla nich staie im się nieznośnieyszą; każdego dnia potrzeba wyciska w wielu miastach usilne szemrania. Ach! niechay honor naypierwsza potrzeba Ludow, niechay ludzkość znieważona, dadzą usłyszeć nowe narzekania: niechay ta partya opozycyi, uwielbiona przez swoią stałość w odkryciu tylu błędow i tylu obrzydliwości, w przepowiedzeniu złych skutkow, i dopominaniu się kary, ukaże się na koniec, z charakterem nakazuiącym opozycyi narodowey: oto iest życze-

nie, ktore nam wydziera upragnienie pokoiu dla Europy, a w krotce bedzie dopełnione. Rząd Angielski iuż się sam trworzy. Zastraszony widokiem zwycieztw naszych, rozwiązaniem ligi Krolow, a nadewszystko zwaleniem tey tyranii wewnętrzney, ktorą sam zachęcał, i ktora tak potężnie proiektom iego dogadzała; iuż zaczena się obawiać odkrycia owych scen krwawych, ktore tak zuchwale wznicił, a ktorych utrzymać niepotrafił. Wie, że Narod ktoremu przywodzi, odważny i szczery, zawsze przyiaciel wolności, nie może bydź długo uwiedzionym sofizmem polityki niemoralney, i odurzony fałszywą chwałą. Lęka sie momentu a ten nie iest daleki, w ktorym ten Narod sprawiedliwy i surowy żądaiąc od niego sprawy z postępkow iego, odezwie się do niego temi straszliwemi słowy:

Zacoś mnie wciągnął w woynę przesądu, przeciwko rozumowi, fanatyzmu przeciwko tolerancyi, despotyzmu, przeciwko wolności? Dla cze-

goś rozproszył skarby moie, podburzaiąc potencye skłonne do pokoiu, a przez tę niegodziwą pomoc tylkoś przydłużył błędow i pomnożył klęsk.

Czemuś zmyślaiąc że chcesz podźwignąć tron zgruchotany, starałeś się podzielić to samo Krolestwa, ktoreś głosił iż chcesz postawić, opanowawszy przez zdradę na imię twego Krola Korsykę, ktorey utrzymać niemożesz, port Tulonu, ktoryś tak podle opuścił, kolonie, ktorych nieumiałeś nawet przeciwko niektorym Murzynom i robotnikom, iedynie odwagą swoią uzbroionym obronić?

Dla czegoś ze wzgardą wszystkich początkow filozofii i ludzkości, ktoremi uwszystkich Narodow tak wysoki stopień z iednały, obrzydłe to systema fałszywych papierow i głodu zaszczepił, ktore gdyby się było zupełnie udało byłoby wystawiło na śmierć i na konwulsye wściekłości 25. millionow ludzi, ktorych iedynem było występkiem

że chcieli bydź wolnemi i niechcieli się poddać pod iarzmo obcych?

Przez iaką chytrość, wciągaiąć nayprzod Hollandyą do swoiey kłutni, tak ią źle wspierałeś, że twoia armia przerżnięta w swoiey reyteradzie, przymuszona była, w głębi Niemiec, ukryć wstyd swoy i hańbę, ktorą iey szalbierstwo twoich układow zgotowało; opuszczaiąc w ten sposob Rzeczpospolitą, ktoraby była zniszczoną gdyby spaniałość Francuzow raczey niewolała, podźwignąć tych ktorych zwyciężyła; zrobić znich sobie wiernych sprzymierzeńcow, iak nieszczęśliwych poddanych? Przez iaką zdradę zapalaiąc nieustannie namiętności Emigrandow, podchlebiaiąc ich słabości, od świeżaiąc ich bolo, i kopiąc coraz bardziey przepaść ktora ich ma pochłonąć, wszędzie ich pobudzałeś, do boiu przeciw oyczyznie swoiey, a skończyłeś na wyrzuceniu ich na brzegi, ktore ich wydały, wystawuiąc ich bez obrony na miecz tych ktorych zdradzili, i na surowość ich ustaw? Przez

iaką niesforną politykę od tąpiłeś szczególnego systematu ktory mi przystał, to iest, neutralności, ktoraby była, do naywyższego szczytu pomyślności, handel moy doprowadziła?

Przez iaką bezczelną politykę zatamowawszy Anglii wywoz swego zboża przywiodłszy do ubostwa iey rolnictwo ściésniwszy szczegolnostkowo wolność obywatelow, zatraciwszy wielką część iey rękodzieł, śmiesz kusić się nadawać prawa rządem rozumnieyszym, ktore chcą bydź neutralnemi, aby przynaymniey iaką cząstkę Europy zasłonić, od okropności woyny, ktorąś ty sam tylko chciał uczynić powszechną?

Te liczne nagany obiiaią się iuż wcześnie o uszy przelęknionego Rządu Angielskiego; ugina się pod ich ciężarem, a strach ktorym mu grożą, iest iego prawdziwą pobudką do postępkow ktormi sie dotąd rządzi. On wie iż w iego kraiu nigdy ministerium pokoiu nierobi ktore woynę

rozpoczeło; obawia się bydź wystawionym naprzykład straszny i wiekopomny, ktory dowodzi, że odpowiedzialność nie iest czczym słowem.

Zna on gieniusz swoiego Narodu i przeświadczony że szczegolnem iego błędem iest, zbytnie przywiązanie do chwały świetney, ktora częstokroć o rzetelney chwale zapomina; chce kończąć woynę oszukać blaskiem iakiego podbicia rozum Ludu Angielskiego, podchlebić prożności iego i uniknąć oskarżeń ktorego czekaią za wyrządzone kilka laurow głębokie blizny swoiey Oyczyznie. Dla dostąpienia więc tego celu podwoił wszystkie siły swoie na otrzymanie nadnami zwycięztwa. Co on dba, że iego alianci kraie utracaią, że koalicya widzi swoie proiekta zniszczone; że skarb Narodu Angielskiego będzie ztrwoniony, w Wiedniu, w Turynie, w Weronie, w woysku Kondeusza, aby tylko przeciągnął woynę i zrobił dywersyą ktora mu iest pożyteczna; co on dba, o złoto angielskie, aby tylko rozrzucone po

cyi, wznieciło fakcye, rozerwało nasze sposoby, i obsypało ią klęskami. Co on dba oniezmierne magazyny utracone, na naszych brzegach; o legiony Emigrandow i buntownikow; co on dba o krew ludzką, aby tylko uwiecznił nasze woyny wewnętrzne, aby tylko, wyrznął Francuzow przez Francuzow; aby tylko tak zatrudniwszy nas obroną osobistą, mogł mieć nadzieię utrzymania się w Korsyce, wzięcia ktory naszey posiadłości w Jndyach, i tym sposobem otrzymał cesyą wstydliwą, za wysieleniem się iák mniema, naszem. Podchlebia sobie, że te nowe zdobycze Korony Angielskiey, ziednaią mu, przebaczenie w oczach miłości własney tego Narodu, i skłonią go do darowania mu, że krew iego roztoczył, skarby rozproszył, handel zniszczył, wolność osłabił, prawidła iego ochydził, i sławę iego na niebezpieczeństwo podał,

Ale taka nadzieia będzie ieszcze zawiedzioną; P. Pitt niepotrafi iey uskutecznić, i niepozostanie dla niego,

tylko wstyd, i przeklęstwo ludu, ktory chce uwodzić. Pokoy z Hiszpanią powinien go przeświadczyć że Korsyka, niemoże długo w iego ręku zostawać i że miłość wolności, ktorą charakteryzuie iey obywatelow, potrafi ią powrocić Ludowi naywolnieyszemu na świecie. Wszystko nam zapowiada, że kolonie nasze, przeż energią obywatelow swoich, umią się opierać iego zuchwałym przedsięwzięciom; a insurrekcya wysp angielskich powinna mu w cale zawrożyć nie tylko utratę iego zdobyczy, ale i dawnych iego posiadłości. Jego ambicya będzie więc zawiedzioną. Ale gdyby nawet miała i zupełną pomyślność, cożby nastąpiło ? Oto wszystkie potencye morskie, Hiszpania, Francya, Holandya, Szwecya, Dania, sprawiedliwie zatrworzone, związałyby się były przeciwko niemu, i Anglia niebyłaby zyskała zgłupstw swego ministerium, tylko nienawiść sasiadow, i zgubę swoich skarbow. Więc plan iego przeklęty, ponieważ musiał upaść; ale gdyby się był udał, byłby dla iego kraiu okropnym; co rozumny Na-

rod

rod Angielski w krotce uczuie; widzi on, iż iuź nieiesteśmy rządzeni przez podpalaczow, i wandalow że iuz nie wyieżdzamy z nieprzyiemną pretensyą apostołowania w polityce, i chęcią rozszerzenia prawodactw; iż szczerze traktuiemy ze wszystkiemi rządami ktore chcą pokoiu, że wszystkie szanuiemy, iakakolwiek iest ich forma; iż ile usposobieni iesteśmy niecierpieć aby się mieszano do naszego rządu, tyle daley iesteśmy mięszać się do rządu innych ludow; iż chcemy żyć wolnemi podpanowaniem ustaw naszych, i w dobrey harmonii ztemi, ktorzy niepragną nas uciskać w naszey wolności; iże, ofiaruiąc całemu światu pokoy, chcemy, aby tak był umiarkowany dla naszych nieprzyiacioł, iak dla nas chwalebny.

Narod Angielski był oszukany, przez niespokoyność osobistą, a mało gruntowną swego Krola, przez błędne i ambitne systema swego ministerium. Francuzi długo byli oszukanemi błę-

dem filantropii przesadzoney, i teoryą niepolityczną; byli potym uciśnieni przez tyranow zdradliwych, okrutnych i fanatykow, w ktorych nayście nieprzyiacioł pomnożyło srogość i na długo im zabezpieczyło władzę; ale iużeśmy uleczeni z naszych błędow, i oswobodzeni od tyranow: oświeceni Anglicy oddaią nam sprawiedliwość, szacuią nasze spaniałe usiłowania dla uniknienia wszelkiey tyranii; widzą nas z ukontentowaniem ożywionych temi samemi czuciami, ktore ich zawsze zapalały, i tak szczere iakmy wznoszą życzenia, by mogła nastąpić cisza pokoiu po burzy woyny; pragną oglądać zaszczepione związki przyiaźni pomiędzy dwoma ludami, ktore energia i przemysł zawsze ma trzymać w emulacyi, a ktore ambicya ich ministrow robi sobie nieprzyiaznemi. Ta skłonność duchow w Londynie do pokoiu, nie iest P. Pittowi niewiadoma.

Dla zapobieżenia aby się nie rozszerzyła, nie upowszechniela i niewytrąciła mu z rąk zakrwawionych mie-

cza, rozrzucił po Londynie rożne pisma, ktore maią za cel zastraszyć właścicielow Angielskich, usiłuiąc im dowieść, że tam gdzie niemasz Krola, niemasz bezpieczeństwa własności; że sąsiedstwo wielkiey Rzeczypospolitey, taki wpływ maiącey iak Francuzka niemoże bydź tylko niebezpieczne, dla całości konstytucyi; bo ieżeli iest szczęśliwa, i spokoyna zaprowadzi swoim przykładem rewolucyą w rządzie; a ieżeli iest zaburzona, iey poruszenia dadzą się uczuć u ludow ktore ią otaczaią, a zatym wypada ztych dowodow iż potrzeba dla przeszkodzenia ustanowienia we Francyi Rzeczypospolitey daley uporczywie woynę ciągnąć. Oto iest nowy rodzay woyny ktorą nam ministerium angielskie wydaie. Odparliśmy usiłowania iego woyskowe i pustoszące naszem męztwem, potrafiemy zniszczyć i iego sofizmaty przez naszą otwartość; i zdaie mi się iż iak łatwo można tego dokazać, tak iest rzeczą ważną aby niezostawiać Narodow, w omamieniu błędow nie-

bezpiecznych, ktore za naypierwszym promieniem prawdy zniknąć powinny. W woynie ktorąśmy dotych czás utrzymywali, loś miał częstokroć aż nadto wpływu; ale w woynie opinii ktorą nam wydaią zwycięztwo nasze iest tym pewnieysze, ponieważeśmy uzbroieni rozumem i gruntownością, aże niemamy do zwalczenia tylko namiętności i przesądy.

Nic niemasz niesprawiedliwszego i powszechnieyszego iak przypisywać takiey, a takiey formie rządu niesprawiedliwość, nieszczęścia, lub zbrodnie, ktore się znayduią we wszystkich kraiach i ktore się pod tysiącznemi pokrywami okazuią, ktore się we wszystkich wiekach odradzaią, ktore niebędąc nigdy skutkiem prawideł, ale owszem przeciwnie będąc statecznie płodem namiętności prywatnych, powinny bydź zawsze przypisywane ludziom, a nie ustawom. Bezpieczeństwo osob, całość własności; oto są zasady pewne wszystkich społeczeńst w politycznych.

Powierzaiąc iakieykolwiek bądź władzy rząd, nie iestże dla tego, aby każdego szanowała prawa? Jeżeli nieczyni zadosyć temu obowiązkowi, ieżeli władza ustanowiona dla dobra powszechnego Narodu, więzi, karze, odziera prywatnych, iestże to słusznością obwiniać społeczna ugodę i intencyą społecznikow? Nie iestże przeciwnie rzecz oczywista że iuż ugoda zerwana, i że władza prawa zamieniła się w tyranią, bądź przez kilku fakcyonistow, ktorzy zaprowadzaią rozwiezłość anarchii, na mieysce Rzeczypospolitey, bądź przez samą prawą władzę, ktora na mieysce prawney władzy zaprowadziła wszelki ucisk despotyzmu? A w tych obydwoch przypadkach nie iestże rzeczą iasną iż gwałt osiadł mieysce ustawy? Powiecież pismacy angielscy, wy ktorzy bronicie monarchii, i ktorzy się chlubicie nieiakiem przywiązaniem do wolności; powiecież, że w Anglii nikt nie iest bezpiecznym maiątku i życia, ponieważ przed niektoremi tyrany iako to Henrykiem VIII. i Krom-

welem musiały ustawy zamilknąć a sprawiedliwość zblednieć? Ośmielicież się powiedzieć że w Rzymie, przez wiele wiekow własność nie była świętą, ponieważ Mariusz i Sylla przywłaszczaiąc sobie wszystkie władze dogadzali przez krwawe wywołania swoim szalonem namiętnościom?

Niespodziewayciež się więc uwieść rodzay ludzki, chcąc w niego w mowić iż w Rzeczypospolitey Francuzkiey pod panowaniem ustaw, ktore ogłasza, nikt niebędzie posiadał spokoynie dobr swoich, wolności swoiey, bytu swego; ponieważ widziano przez 18 miesięcy dzikich tyranow, ktorzy korzystaiąc z roziątrzenia napadnionego, znieważonego, zwiedzionego Ludu rozlali na naszą oyczyznę ułożone od despotyzmu i anarchii okrucieństwa.

Europa niebędzie tak ciemną iżby uwierzyła, że to imię Rzeczypospolitey, zrodziło podobne nieszczęścia; Europa ktora przyzwyczaiona brzydzić się Neronem, Kalligulą, Attyllą, Lud-

kiem XI. Karolem IX. i tylu innemi ukoronowanemi poczwarami sroższemi ieszcze ieżeli powiedzieć można, iak nasi zaiedli dziesięciorządcy. Stan Rzymu w trzech pierwszych wiekach, długa i niezmienna pomyślność Wenecyi, szczęśliwa i szacowna spokoyność Szwaycaryi, szczęśliwość ktorey wszystkie nieszczęśliwe iestestwa Europy szukaią w ziednoczonych Stanach Amerykańskich; wszystkie nakoniec przyczyny doświadczenia, złączone z dowodami zdrowey teoryi nie okazuiąż nikczemności tey budowli obelg, ktorey używaią, do zastraszenia właścicielow, i do zapalenia duchow gorących, dla uwiecznienia tey nieszczęśliwey krucyaty, ktorą wiek XVIII. uyrzał z zadziwieniem uformowaną przeciwko wolności? Jakże! to własności, i osoby miałyby bydż mniey bezpieczne w kraiu, gdzie każdy ma prawo czuwać nad ich całością, iak w tych gdzie ieden człowiek podług woli swoiey i namiętności dworakow swoich może wszystkiem rozrządzić! Nie będę iuż dłużey krzywdził rodzaiu ludzkie-

go zbiiaiąc podobny sofizm; nie poydę nawet łatwieyszą drogą, ktoraby mnie doprowadziła do ostatecznego porownania, i do okazania pod iaką formą rządu, prawa szczegòlnikow (1) powinny bydż stateczniey gwałcone albo szanowane. Oby Europa mogła widzieć w tey skromności, szczerość naszych przyrzeczeń, ktoreśmy przedsięwzięli nieużywać żadnych niepożytecznych na wzáiem obwiniań, i unikać tego wszystkiego coby mogło rozszerzać nasze opinie z nadwereżeniem spokoyności innych kraiow! My trzymamy się naszey formy rządu, bo ią mamy za lepszą iak inną; poważamy te, ktorych się trzymaią inne ludy i życzemy im aby ich uczyniely szczęśliwemi.

Polityka roztropna powinna doradzić ministrom Krolow naśladowania naszego umiarkowania, ktorego im daiemy z siebie przykład. Zasłona iest podobno dla nich potrzebnieysza iak dla nas; rozbior byłby dla nich niebezpiecznieyszym; dowod i historya doda-

(1) Szczególnik individu.

łyby nam broni, ktorey ostrza oni powinni unikać.

Ponieważ nam zarzucali iż rozszerzamy republikanizm, ktory my z ukontentowaniem i roztropnością dla siebie tylko zachowuiemy; rozum doradza im zapewne żeby zaprzestali rozszerzać royalizm, nie starali się dowodzić iż niemożna bydź bezpiecznym w Rzeczypospolitey, ani żyć w pokoiu z republikanami; gdyż tak oburzaiąca napaść, mogłaby nas przez swoią niesprawiedliwość przymusić do odwetu, ktorego miłość nasza do pokoiu, nie życzy sobie nigdy znaleść się w potrzebie użycia.

Ministrowie koalicyi popełnili wielki błąd w polityce, kiedy rozgłosili wszędzie, iż woyna teraznieysza była woyną Krolow i klas uprzywileiowanych, przeciwko ludom; wystawili się przez to na niebezpieczeństwo znalezienia się w straszney mnieyszości! Oby chcieli dla uszczęśliwienia ludzi, i spokoyności Europy, pożytkować z nauk do-

świadczenia, zwyciężyć swoie namiętności, tak iak my staramí się nasze podbić! i oby mogły wszystkie rządy zrzec się prożnych daklamacyy i nieubiegać się w zaiemnie, tylko do dowiedzenia, iż wszystkie się mogą przyłożyć do uszczęśliwienia ludzkości!

Potencye Europy, wy co cierpicie klęski woyny, ktorąście nam wydały; wy co żałuiecie skarbow wszystkich, ktore wam rozpruszyć kazano, krwi ktorą was roztoczyć zniewolono, łez, ktoreście wycisneli; otworzcie nakoniec oczy, zastanowcie się nad sidłami, ktore wam ministerium angielskie zastawia. Mowi wam iż niemożna żyć spokoynie z republikanami, zaklina was abyście się mieli na ostrożności przeciwko zwodnictwu naszych máxym, ambicyi naszego rządu, intrygom naszych wysłańcow. Ach! niedaycie się uwodzić, ani radom niebezpiecznym tego samoisty alianta, ani wypadkom ktore, wasze attaki w sprawiedliwym gniewie na nas wymu-

siły; czas przeszły, czas teraznieyszy za przyszłośc wam ręczy.

Przebieżcie historyą, uyrzycie wszystkie Rzeczypospolite zatrudnione czynnością wewnątrz, dalekie od zamieszania spokoyności swoich sąsiadow, owszem nayczęściey przez nich zaburzone bywaią. Rzym dopiero za powtorzeniem kilkokrotnych attakow, bliźń i napadnień, przymuszonym został nakoniec chwycić się systematu zdobyczy, ktory go chwałą okrył, ale przytym o zgubę przyprawił. Atheny, Wenecya, Szwaycarya, Hollandya, widziały często sprzysiężenie się innych potencyy, przeciwko sobie, ale przeciwnie nigdy nie były pierwsze do zamieszania ich pokoiu. Wtargnienia Persow, i Macedończykow, Liga kambreyska, usiłowania Germanii, napady częste Anglikow, Hiszpanow i Frankow: oto są czyny znakomite ktore nam historya Rzeczpospolitych przypomina; mało zaś wystawia przykładow, ktoremiby przeciwnie można ugruntować niespokoyności ktore się

staraią rozsiewać. Rozważcie zdarzenia teraźnieyszey woyny: Francya znieważona, zagrożona, podgarniona, odparła swych nieprzyiacioł i poniosła swe sztandary daleko na wszystkie strony od swych granic. A kiedy wszędzie była zwycięzcą, roztrząście nasze traktaty z Krolem Pruskim, ktorego sprawiedliwe zatrwożenie nakłoniło do cofnienia sił swoich; z Hollandyą, ktorąśmy zdobyli; z Hiszpanią ktoreyśmy iuż wiele prowincyy posiadali; i sądźcie po naszym postępku, czyli nam można, ducha nierozsądnego zdobyczy przypisać, lub czy można na mądrości i umiarkowaniu naszym bezpiecznie polegać. Zgłębcie przez waszych agentow postępowanie naszych posłow, u mocarstw ktore neutralność zachowały, a wyrzeccie podług tych niezawodnych dowodow, czyli ministerium angielskie iest szczere, albo oszustem, i czyli nasze postepowania, nie odpowiadaią rownie zwycięzko iak i woyska nasze iego okropnym chytrościom.

Już wielka część Europy z rzekaiąc się przesądow niesprawiedliwey nienawiści, uznaie fałsz tych oskarżeń machiawelnych; otwiera oczy na swe prawdziwe intereſsa, nudzi się toczyć woyne dla dogodzenia namiętnościom iednego ministra, odstępuie głupiego systema, wytępienia żelazem opiniy, i zabiera się przywrocić Europie słodycze pokoiu, z ktorych ią ta krucyata na długi czas tak okrutnie wyzuła.

Wielki Xiążę Toskański dał przykład xiążętom włoskim, ktory czyni honor iego ludzkości i mądrości; Krol Pruski głuchy na krzyk ambicyi zawiedzioney, nienawiści w niemocy, dumy w rozpaczy, wszedł w prawdziwe systema, iedyney polityki ktora iego położeniu przystoi: uczuł iż niepotrzeba dłużey, attakować swego allianta i swą naturalną podporę, iść za niebezpiecznemi radami, Austryi wieczney iego nieprzyiaciołki, i Moskwy iego sekretney nieprzyiaciołki, ktora go zachęcała do wyniszczenia się przeciwko nam, aby potym łatwiey mogła

zgnieść. Przyiaźń ktorą mu ofiaruiemy, usługi ktore mu uczynić możemy nienawiść trzech potencyi, ktorych proiekta wniwecz obrocił i życzenia całych Niemiec, ktore go wzywaią do poratowania ich bliznow, a ktore on powinien zaiąć z sobą do systematu pokoiu, ktorego dał naypierwszy przykład; to wszystko powinno go stałym i statecznym uczynić do trzymania się nowego planu, ktory sobie zakryślił.

Jeżeli chytre polityki starali go się zatrwożyć względem iego odstąpienia od koalicyi, większość ktorą otrzymał na Seymie Rzeszy, powinna go była przekonać iak błaha ta boiaźń była, i iak opinia publiczna umie poważać iego postępek. Jeżeli inne osoby wiadome o nowo uknowanem i obszernym proiekcie obalenia rządu naszego, starać się mogły chcieć go zachwiać, wystawuiąc mu wątpliwość o stałości naszey mocy, zwycięztwa nasze w koloniach, tryumf w Kiberonie, i świeże nasze traktaty pokoiu przeświadczą go dostátecznie o nikczemności tych marzeń,

i o tych wszystkich uroionych nadzieiach, ktoremi się unosi prożność nieprzyiacioł naszych.

Krol Hiszpański poświęcaiąc interefsa swoie prywatne, i zemstę familii prawdziwym i rzetelnym interessom swego narodu, zasłużył sobie na wysoki szacunek u wszystkich przyiacioł ludzkości. Odnowił on związki przyiaźni, ktore roztropność, natura i polityka, powinna nierozerwanemi uczynić; a przez ten krok zręczny i mądry zniszczył występne nadzieie ministerium angielskiego, ktore poświęcaiąc prawdziwą szczęśliwość i bogactwa Anglii osobistey ambicyi swoiey, rozumiało iuz dochodzić momentu w ktorem zaszczepiwszy na gruzach wszystkich kolonii spustoszonych sztandar angielski, unieśmiertelniłoby imię swoie. Hiszpania zawsze rzetelna, tak w polityce iako i w woynie niepokrywa chwalebnych swoich zamiarow zasłoną niepożyteczną, przez ktorą każdy przenika, a ktorą się zwyczay-

na dyplomatyka nadaremno chce zawsze pokrywać.

Wyrzekła publicznie, iż wspolne interefsa nakazuią nam abyśmy się do siebie zbliżyli. Ogłosiła całemu światu, iż za pośrzednictwem swoim spodziewa się przyspieszyć pokoy Włochom i uwolnić Południe Europy od plag woiennych ; Rzeczpospolitá Wenecka te same życzenia oświadcza. Wszyscy prawie Xiążęta Rzeszy sprzykszywszy sobie bić się za interefs Domu Austryackiego, za niektore prawa mnieyszey wagi, i za honor emigrantow , nie taią się iuż więcey iż by radzi widzieli przywrocony pokoy z mocarstwem ktore ich zawsze chroniło od iarzma , ktorym im tak długo Dwor Wiedeński groził.

Widzą przez nasze traktaty, iż duch zdobyczy nami nie włada , i że bezpieczeństwo granic naszych, stałość ktorą im nadaią , i chęć naszą ktorąśmy iawnie oświadczyli, iż niechcemy tylko trwałego pokoiu, będą im bardziey służyć iak nasze pomyślności

za regułę do warunków, ktore przyymuiemy. Hollandya przywrocona przez nieszczęścia i błędy swego rządu do dawney energii; Hollandya złączona z nami przez allians niezłamany, ugruntowany na iednakim kochaniu, rowności, łączy usiłowania swoie z naszemi, do odzyskania wolności na morzu, i dodania stałey zasady do pokoiu ktory chcemy całemu światu podać.

Szwecya i Dania ktore nigdy nie zboczyły od ludzkiey, roztropney i poważney neutralności, niecierpliwie znoszą pogrożki i dumę gabinetow angielskiego i moskiewskiego, ktore im chciały nadawać prawa, rownie przeciwne iak sprawiedliwości, tak i pomyślności ich handlu; czuią że ich intereſs przywiezuie do naszego losu i że wsparcie Francyi będzie im zawsze potrzebne do uwolnienia się z pod tak upokarzaiącey samowładności ktore Anglia i Moskwa chcą na pòłnocy zaprowadzić.

Porta obrażona panowaniem Moskwy nad Polską i proiektami Jmpera-

torowy Roseyskiey przeciwko państwu Ottomańskiemu, odnawia przyiaźń dawną z nami; i ieżeli pewne plany ambicyi nieustąpią radom rozumu i ludzkości może wraz z nami i innemi potencyami w krotkim czasie obalić ten gmach chwały, bardziey nakazuiący blaskiem i wielkością swoią, aniželi gruntownością.

Taki iest obraz teraźnieyszey Europy, wykryślony bez sztuki, a wystawiony bez obłudy. Kiedy niektore dwory oszukuiąc się naprzemian, odmieniaią swoie związki widoki, i nadzieie, podług okoliczności i namiętności swoich, rząd francuzki niesłuchaiąc żadnego poruszenia prywatnego, nie zmienny w polityce swoiey, niewzruszony iako skała w posrzod nawałności, ktore na nią biią, nie zachwieie się, niepoydzie nigdy, tylko za interefsem powszechney szczęśliwości, nieskłoni ucha, tylko na głos miłości pokoiu i ludzkości; niebędzie wspierał tylko uciemierzonych, niebędzie walczył tylko ambitnych: powinny się zatym łączyć do

niego wszystkie rządy, ktore pragną w Europie utrzymać rownowagę i spokoyność publiczną, ktore się chcą mieścić pomiędzy potencyami spokoynemi, przeznaczonemi do uwolnienia rodzaiu ludzkiego od niezliczonych woien, ktore go oszpecały.

Potroyny allians ułożony pomiędzy dworami Wiedeńskiem, Londynskiem i Petersburskiem iest iedyną duszą tego obrazu. Mafsa tych trzech potencyy zdawała się zrazu wrożyć coś wielkiego, nadawać ich proiektom pewną stałość i zaprowadzić znaczną przewagę w Europie; ale uważaiąc ten allians z bliska, żywioły z ktorych się składa, odległość ktora przedziela te trzy potencye sprzymierzone, przeciwność ich widokow sekretnych, ktore ich dzielą, mało szczerości w ich przyiaźni, brak nieodwłoczney iedności w ich planie, zamiast iżbyśmy się mieli obawiać iego skutkow powinniśmy się cieszyć iż ten allians, ktory nam iuż więcey niemoże szkodzić, odkrył ich proiekta ambitne i ostrzegł całą Europę, aby

się miała na ostrożności, przeciwko ich zamachom.

Koalicya popełniła wielki błąd, rozumieiąc iż Imperatorowa Rossyyska będzie iey skutecznie dopomagać. Ona dla siebie, ale nie dla nich pracowała; i iey charakter nadto ią oddalał od prawideł naszych przeciwnikow, aby im miała szczerze usłużyć. Ale bądźmy rzetelni co do przymiotow, lub do niesprawiedliwości naszych nieprzyiacioł; poznaymy ich bliżey, abyśmy wiedzieli czego się mamy od nich obawiać.

Katarzyna sławna z podstępney polityki i obszerności rozumu szukała dla swey ambicyi wszelkiego rodzaiu chwały.

Od dawnego czasu okazała Europie rzadki widok umieszczaiąc na tronie despotycznym filozofią i rozum. Dopełniła poniekąd wyobrażenia reprezentacyi narodowey, zgromadzaiąc około siebie deputowanych ze wszystkich części swego państwa, za-

siegała od nich rady względem ustaw ktore układała. Czerpała z Monteskiego wszystkie zasady swego Kodexu; rozrządziła dobrami swego duchowieństwa, i poskromiła iego zabobon; wezwała do siebie Diderota, i chciała powierzyć edukacyą syna swego Dalambertowi; ustanowiła tollerancyą, i zakazała poiedynkow; upoważyła prawo petycyi; zamyślała nakoniec znieść niewolą chłopow, ale niemogła odnieść tego zwycięztwa nad wielkiemi swego kraiu.

Katarzyna z podobnemi maxymami, niepowinnaby mieć prawdziwey nienawiści przeciwko narodowi odważnemu, ktory toczy krew, aby wprowadził w praktykę prawidła tey filozofii ktorą ona sama wyznawała.

Nasza rewolucya niemoże iey nabawić żadną osobistą niespokoynością; światło ktore ią przygotowało pomimo iey usiłowania daleko ieszcze od tego aby w Moskwie do tego punktu doszło, żeby mogli prawa ludu roztrzą-

sać i uczuć szacunek wolności ; iesteśmy położeni , ona na iednym, my na drugim końcu Europy; niemamy przeto z sobą żadney przyczyny do rożnienia się i do niezgody powinnibyśmy więc bydź sobie przyiaźni.

Katarzyna iest oprocz tego nadto biegłą w polityce, żeby miała z ukontentowaniem patrzeć iżby Francya, albo podzieloną była i niewystawiała iey pomocy , ktora może w potrzebie przeszkodzić, aby potencye niemieckie niezwrociły się przeciw niey, albo iżby Anglia miała nabyć na morzu iednowładnego panowania i postawić się potym wstanie zamknięcia iey w lodach pòłnocnych i samowolnie iey handlem zarządzić; niechce ona tak iak gabinet angielski , ktorego mało poważa ministrow, widzieć rozszarpaną i słabą monarchią , zaprowadzoną na mieyscé Rzeczypospolitey kwitnącey i spokoyney pomiedzy nami, od ktorey niema się niczego obawiać a wiele spodziewać.

Czego się więc może spodziewać Katarzyna? zdarzenia to dowiodły.

Ta Monarchini ktora na nieszczęście świata, niekontentowała się chwałą prawodawcy, i przeniosłszy fałszywy blask zdobywcy, oszukiwała zawsze koalicyą, robiąc sobie igraszkę z namiętności woiuiących potencyy, korzystała z tego momentu do wykonania swoich obszernych proiektow: stateczna w swey żądzy powalenia Turka i rozciągnienia swego panowania nad iego państwem, głaskała dumę Emigrantow okazałemi poselstwami, nie daiąc im nic rzeczywistego, oprocz dozwolenia, aby poszli zaludnić iey prowincye puste; roziątrzała gniew Dworow Wiedinskiego i Berlinskiego, pobudzaiąc ich do woyny aby roztrwonili swoie skarby, zniszczyli swe woyska, czyniąc im nadzieię pomocy, ktorey nigdy nieodebrali; a skoro ich widziała iż iey iuż niepotrafią wiecey szkodzić, zagarnęła Polskę, i zabezpieczeła sobie, przez to, albo kommunikacyą wolną dla woysk swoich, kiedy upatrzy

sposobną porę, iść przeciwko Konstantynopolowi, albo tron dla swoiego wnuka, ieżeliby jeneralny pokoy ktorego się lęka i ktorego niechce dopuścić, miał przeszkodzić uiszczenia planow iey kolofsalney ambicyi. Anglia patrzy z boleścią a P. Pitt sam z umartwieniem na ruynę nieszczęśliwey Polski, na zniszczenie wolnego Ludu, i na położenie Porty; iuż on chciał Turką uzbroić przeciw Moskwie, i pomimo teraźnieyszego alliansu Moskwy z Anglią, te dwa mocarstwa, ktore się na wzaiem oszukuią, zachowuią nasienia nienawiści i przyczyny nieiedności ktore, niemogą nadać ich przyiaźni, prawdziwey stałości.

Dwor Wiedeński, zawiedziony w swoich proiektach, oszukany w swoich nadzieiach, nie patrzy bez zmarszczenia na zwiększenie się Moskwy; pragnął Lotaryngii i Alsacyi, a tym czasem utracił na zawsze Brabancyą: utrzymuie ieszcze dywersyą dla Anglii przeciwko nam, ktora mu płaci; ale wdzycha iż musi rzucić nadzieię nad-

grodzenia sobie śtrat Bawaryą, ktora zwrociłaby woyska wszystkich potencyy Rzeszy przeciwko niey, iże wkrotce będzie przymuszonym uczynić pokoy, bez odzyskania swoich podbitych posiadłości i bez inney nadgrody, oprocz wydartych przywłaszczeń na Polszcze, ktorych prędzy lub poźniey Turek a nawet sama Moskwa zaprzeczy mu posiadania, lub też gieniusz wolności wyrwie ich z pod uciemiężenia.

Oto iest obywatele koledzy prawdziwe położenie trzech dworow świeżo związanych, a to tym trudnieysze położenie, iż inne ściśleysze i rostropnieysze związki mogą go w krotce w niwecz obrocić. Oto są fundamenta mało gruntowne tey nowey koalicyi w samym zawiązku z sobą niezgodney, przeciwko ktorey wystawiamy bohaterstwo naszych woiowników, moc dobrey konstytucyi, stałość spokoyną licznego Ludu, ktory poprzysiągł bydź wolnym i będzie pomimo wszystkie natężenia nieprzyiacioł swoich. Poświęcił się na wszystkie ofiary, znosił niedo-

statek, przemogł wszystkie niebezpieczeństwa, przezwycięży więc wszelkie zawady ktorego ieszcze będą mogły wstrzymywać.

Ci ktorzy go chcieli obarczyć, doznali iego zemsty; ci ktorzy go chcą zniszczyć, będą mu służyli za podstawek do ugruntowania iego władzy, a wszystkie pociski, ktore do zwalenia iego dążą, umocnią iego przycieś i na zawsze ustalą budowę iego wolności.

Oby potencye ktore ieszcze przeciwko nam woiuią, chciały sie rozsadnie zastanowić nad obrazem ktory dopiero wykresliłem! Oby miłość ludzkości, umorzywszy nakoniec ich zawziętość okropną, ich ambicyą uroioną i ich nieużyteczne proiekta podbicia i zemsty, zechciała ich natchnąć miłością pokoiu, i dopełnienia życzeń naszych przywrocenia spokoyności Europie, dla ich własnego szczęścia!

Co sie nas tyczy ktorzyśmy odparli z chwałą ostatnie usiłowania użyte do

zniszczenia nas; my ktorych umiarkowanie tyle nam miłości iedna, ile zwycięztwo nabawia strachem, przestańmy zewnątrz durzyć się boiaźnią, ktora tylko w pośrzod nas potrafi się zrodzić! Nieprzyiaciele naszey rewolucyi iuż niemogą pokładać nadziei w pomocy obcych; co powiedziałem powinno nas o tym przekonać; ale czas iuż aby się zastanowić do iakiego stopnia, ogołoceni takowego wsparcia mogą nam ieszcze bydź strasznemi.

Jeżeli w dniu w ktorym armaty nasze zwyciezkie głosiły światu iż iuż tronu niemasz, iże Rzeczpospolita się zaczena; ieżeli w dniu tym ieszcze, w ktorym uroczystość pienia wielkiego zwycięztwa obchodziliśmy rocznicę upadku, naydzikszych tyranow, roztrząśniymy, czego nam się pozostaie obawiać z gruzow tych dwoch fakcyy zwalonych, i nad czym czuwać mamy naywięcey, czyli nad partyzantami royalizmu czyli tyranii demagogiczney.

W momencie tym w ktorym powolni woli narodu, a prowadzeni uczuciami tey przedwieczney sprawiedliwości, ktora nas ożywia, wyrugowaliście z pośrzod was te wszystkie ktore przez postepki przeszłe sprzeciwiały się prawidłom na ktorych chcecie ufundować wieczną budowę wolności powszechney; ieżeli kiedy tym bardziey teraz potrzeba ogłosić też same prawidła aby uwiadowić narod cały, czego się ma prawo po was spodziewać; okazać nakoniec iż surowość ktoreyście użyli, nie iest skutkiem żadney przeważaiącey partyi; aby z resztą wykorzenić z pośrzod was naymnieysze ziarno tey szczegòlniczey nieufności, za pomocą ktorey chciano was porożnić, aby was zgubić.

Nadaremnie byście byli odparli zewnetrzne napaści koalicyi, ktorąście pokonali, gdybyście byli wewnątrz zostawili skryte pobudki niezgody i nienawiści.

Potrzeba walcząc i odkrywaiąc nieprzyiacioł zewnętrznych, ktorzy

wam grożąc, okazać i ich spòlnikow ktorzy się ważą wewnątrz imieniem ich czynić, aby i nad temi odnieść tryumfy.

Jakiesz ieszcze nadzieie mogą pozostać tym ktorzy chcą pomiędzy nami krolewską władzę przywrocić? Do jakiego stopnia ich partya może nas nabawić boiaźnią? Oto iest co trzeba roztrząsnąć.

Nayprzod rozumiemysz przez royalistow te hordy zboycow, ktore się z nami biią siłą otwartą pod imieniem Szuanow i Wandeyczykow, albo tych ktorzy wewnątrz intrygami snuią zasadzki mniey lub więcy niebezpieczne? Czy też tych ktorzy przybieraią iężyk fanatyzmu do obłąkania dusz słabych; czy tych okrutnych emigrantow płatnych przez Anglią, ktorzy śmią gwałcić ziemię naszą, lub korzystać z naszey łaskawości wsuwaią się pomiędzy nas, i w oczach naszych zaostrzali puinały ktoremi nas chcą uderzyć; czy tych ludzi okrutnych kto-

rzy się gwałtownie rzucaią do zamieszania i zaboystw, a ktorych niemożna ani zaprzeczyć bytu, ani pogardzać wściekłością, ponieważ im się udało skalać zaboystwem w niektorych miastach połudnowey Francyi, dni piękne ktore liczemy od 9 Termidora? (27 Lipca.)

Ci są nasi nieubłagani nieprzyiaciele; nic ich niepotrafi nawrocić, niechcą tylko zguby naszey; nie oddychaią tylko zemstą, nie myślą tylko o zburzeniu i rozsarpaniu oyczyzny naszey; wiążą się do wszystkich partyy; przywdziwaią na siebie rożną barwę, nawet demagogizmu, za pomocą ktorego wzniecaią insurrekcyą i bunty; ale stałość rządu, ktoryście uorganizowali, moc ustaw i nieustraszona woiownikow naszych odwaga, zapewnia nam tryumf nad niemi. Cios ktory ich dopiero dosiągnął, powinien ich na zawsze zniszczyć. Nowych sił użyią, ale wy niecierpicie żeby wnętrze Rzeczypospolitey było dłużey oszpecone przytomnością tych zdraybow; z tym wszystkim niezmieszacie ich w waszey zemście z temi

ludźmi, ktorzy nie są tylko słabemi, i ktorych niemożna nażwać royalistami, ieżeli zważemy ich opinią prywatną; a ieżeli zważemy ich uszanowanie dla ustaw, można ich nazwać republikanami.

Ci tu nie lubią Rzeczypospolitey ponieważ to wyobrażenie łączy się w ich umyśle z wyobrażeniem burz, rozruchow i fakcyy. Cień dziesięciorządcow ściga ich zawsze, pochodnia okropney anarchii zastrasza; a oszukani występkami złoczyncow, ktorzy skalali kolebkę naszey wolności, uważaią inny porządek rzeczy za fundament, pewney spokoyności, ktorey żądaią.

Chcecież nawrocić do siebie tak uwiedzionych obywateli, ktorych błąd długie nieszczęścia nasze wymowić mogą, ponieważ ich nieodwrocił od winnego posłuszeństwa ustawom? Urządcie wasz rząd, aby był opiekonem słabości, uspokoił niewinność, ukarał wystepek, a wykorzenił anarchią. Dowiedźcie niewiernym, dowiedźcie tym

ktorzy idąc za pierwszemi zwycięztwami wolności, ktore pomiędzy nami otrzymała, zatrzymali się potym z tchorzowstwa i cofneli się z słabości na widok wielkiego doświadczania Rzeczypospolitey; niechay ta wolność, ktorą przed tym ukochali niebędzie niezgodną z ich spokoynością ktorey teraz żądaią: Okażcie im, iż ugruntowanie Rzeczypospolitey może szczegolnie zatwierdzić ich spokoynośc, i ubezpieczyć ich szczęśliwość; gdy przeciwnie iey obalenie, gdyby było podobne, zamiast coby miało przywrocić spokoyne panowanie tronu, sprawiedliwie skazanego, wprowadziłoby naysmutnieysze pasmo niezgod, woien domowych, spiskow, zemst, wygnań, i niezrobiłoby innego skutku szarpiąc wnętrzności nieszczęśliwey oyczyzny naszey, iak ułatwienie wniścia barbarzyńcom obcym, ktorzy go sobie życzą, dla ściągnienia na naszą oyczyznę podobnego losu iaki nieszczęśliwą Polskę spodkał.

Ale Rzeczpospolita, ktorą męztwo niektorych ludzi utrwożyło, ktorą bohaterstwo woysk naszych uwieńczyło;

kto-

ktorą narod przez wszystkie swoie akta uświęcił, ktore o iego przystąpieniu do niey zapewniaią, ktorą naostatek przeznaczenie wzięło na siebie staranie utwierdzić. Rzeczpospolita nieokazuie się iuż dzisiey ztą czczą teoryą ktora niewolnicze duchy dawnych zwyczaiow w wątpliwość wprowadzała; iest to rząd w czynie zwycięzca naystarszych rządow na ziemi: nieotacza się iuż więcy narzędziem śmierci pod ktoremi go wystawiali dzicy iego tyrani, ktorzy się brzydzili wolnością.

Dzień 9. Termidora rozgrzeszył gieniusy Francyi od zbrodni nawet iey uciemiężycielów, a konstytucya ktorą do przyięcia ludowi podaiecie, zagoi wszystkie rany, i zabezpieczy panowanie ustaw. Dopiero od dnia 9. Termidora, dopiero od tego dnia Rzeczpospolita naypięknieysze i naydroższe zdobycze uczyniła.

Tyle familii wychodząc nakoniec wolnemi z więzien, z ktorych niewychodzono przedtym tylko na plac śmier-

ci; tyle cnotliwych ludzi przywroconych do życia właśnie iak z samych grobow, zadziwiaiąc się iż znaleźli ieszcze istoty tkliwe i błogosławiąc prawodawcow ludzkich, ktorzy stawszy się wolnemi, nadawali wszystkim wolność; te węzły swięte spoione wgłębi więzien, te nauki o rowności dane przez nieszczęścia, te nieprzyiazne uczty na ktorych każdy miał mieysce i pił na przemian z iednego naczenia przeciwności; to ziednoczenie zrobione potym z potrzeby, do odparcia wspolnie reszty tyranow, ktorzy pałali do odzyskania swey pastwy: oto są związki, ktore na zawsze łączą wszelkiey opinii ludzi dobrych, pod chorągiew Rzeczypospolitey, i te są nowe iey trofea mieszaiąc się w myśli moiey, z trofeami chwały, ktore tu widzę na tym sklepieniu powieszane, a ktore bohaterstwo woysk naszych zdobyło.

Wszystko co oddalało od Rzeczypospolitey duchy podczciwe i zatrwożone; wszystko co zastraszało tym imieniem duchy rozumuiące i zimne, dziś

ie do niey przywięzuie. Jeżeli mamy obrzydzenie rozruchow domowych? Tron nam niewystawia tylko długą koley woien wewnetrznych. Jeżeli mamy potrzebę wydoskonalenia rządu ustawionego? Konstytucya republikańska zamyka w sobie nasienie wszystkich dobrych ustaw. Jeżeli nosiemy z dumą imię Francuza? Rzeczpospolita go uświetniła przez wszystkie rodzaie tryumfow.

Royalizm iest fakcya występna, upodlona, powinna bydź przeklętą; ale iest podzielona w widokach swoich, niepewna w postępowaniu swoim; niemoże nas więcey attakowac tylko ubocznie, albo się zabezpiecza na tych ktorych się przeciwko niey użyie.

Czuwanie rządu powinno się rozciągać nad skrytemi iey robotámi, rozpoznawać iey z mowy, karać iey niegodziwych Naczelnikow, przytłumiać iey namowy. Ale ieżeli weźmie na siebie charakter nikczemny, podeyrzli-

wy upadła bez pożytku tych, ktorzy nim kieruią i tych ktorzy go składaią.

Jest ieszcze inna fakcya niemniey obrzydła, ta ktora żałuie i chce przywrocić straszliwe rządy Robespierra. Łączy się ona z royalizmem dla dążenia do iednego celu, to iest: do zaprowadzenia iakieykolwiek tyranii, aby ią tylko mogła pod imieniem swoich naczelnikow wyrządzać. Pożytkuie ona rowno z swey rozpusty, iako i trwogi, ktorą wznieca; składa się z delatorow, i ludzi ktorzy muszą mściwey sprawiedliwości unikać; za każdym poroźnieniem, ofiaruią pomoc rozdwoionym, i wołaią o karę na inny rodzay wystepkow, aby ich poszły za to w niepamięć; stara się naybardziey aby konwencya przez swoie wewnętrzne niezgody dała znak, do poroźnień ktoremiby chciała zalać Francyą; usiłuie, aby się rząd zrobił samowolnym, żeby go mogła podać w ochydę. Tak iest samowolnym, ta iest cała nadzieia nieprzyiacioł naszych, iakakolwiek ich iest barwa i sztandar. Samowolność obiecuie ter-

korystom iż panowanie mądrey konstytucyi ktorey się lękaią, może ieszcze bydź odwleczone, i że bieg sprawiedliwości może zostać zawieszony; iż wszelkiego rodzaiu trwogi mogą ieszcze powstać pomiędzy obywatelami, a następnie, nierząd, anarchia i ucisk, iż teorya podeyrzeń może bydż ieszcze kodexem politycznym, iże można ieszcze będzie wprowadzic obrzydłą naukę występkow potrzebnych; iż rząd ieżeli się sam zalęknie wezwie pomocy tey klafsy ludzi, ktorzy nazywaią energią, i patryotyżmem, kradzieże i zaboystwa, a tak, co dziś maią nad sobą dozor, iutro mogą bydź sami dozorcami, to iest: otrzymać władzę pochwycenia ieszcze raz swych łupow ktore tylko przez połowę obdarli.

Samowolność podchlebia royalizmowi, iż wolność mniey miłą będzie Francuzom, w miarę gdy iey mniey rzeczywiście używać będą; iż codziennie będzie utracać przyiacioł, pomiędzy ludzmi cnotliwemi, i światłemi, w miarę gdy popieraną będzie od

zboycow; iż nowa tyrania ktorą myślą wprowadzić, niebędzie zwaloną tylko dla zaprowadzenia nakoniec obrzydłego royalizmu, dla ktorego śmią woiować.

Wystawiaiąc wam, tak głupie i tak występne nadzieie, truchleie sam nad ślepą wściekłością tych ludzi, ktorzy mogąc żyć pod opieką rządu, ktorego sprawiedliwość i umiarkowanie trwałość zarecza, pragną bydź meczoniemi, przez rząd dziki, surowy i ktory gwałtownie obalonym bydź może. Ale ach! takowe szaleństwo iest w samey rzeczy! Znayduią się ludzie dla ktorych życie bez srogości, bez zemsty, bez uciemieżenia i poniżenia drugich nie iest tylko długą męczarnią. Ach! niechay nie znaią tylko to ostatnie! niedopuszczaymy im tego momentu ktorego oczekuią żeby byli na chwilę ofiarą, a potym stali się na wzaiem uciemiężycielami. Przytłummy ich wszystkich od iednego razu sprawiedliwością i surowością.

Dobry rząd nie iest nigdy samowolnym; iest owszem sprawiedliwym i stałym. Rządzić nie znaczy tyranizować; iest to wypełniać ustawy, ktore sprawiedliwośc ustanowiła; rząd powinien bydź razem dla dobrych obywateli schronieniem i nadzieią, a dla złych postrachem.

Ale surowość, niepozbawia rządu ani ludzkości, ani słodkości; pamiętaycież reprezentanci ludu, wy ktorzy chcecie oddać waszym następcom skład świętey wolności narodowey, złożony pod strażą wszystkich cnot; pamiętaycież że dobroczynnościami zwykło się zawsze przywięzywać do siebie nieprzyiacioł, ktorych karami zniewolić niemożna było. Przypomniycie sobie wszystkie czyny sprawiedliwości i ludzkości ktoreście od dnia 9. Termidora wyrządzili: znaydujesz się aby ieden ktoregobyście skutkow opłakiwali? Nasi srodzy dziesiąciorządcy tysiące szczegòlnikow na śmierć wysyłali, i krwią zbroczone ich pozostałości sobie przy-

właszczali; wyście ich odrzucili; wyście oddali sierotom dziedzictwo ich oycow; i dekret ten wielką liczbę zwyciężył nie przyiacioł; wielu oświecił z tych, ktorych nienawiść obłąkała, i zatrząsł ministrami Krolow ktorzy zobaczyli iż sprawiedliwość ktorą wykonywacie powinna wam ziednać liczbę wielką przyiacioł.

Postępuycież wciąż, wy ktorzy kochacie Rzeczpospolitą; wy ktorzyście zapaleni do niey, chcecie ten święty zapał rozszerzyć; trzymaycie się tego biegu dobroczynności, ktory wam co dzień przymnaża nowych stronnikow. Patrzcie ieżeli w zbiorze ustaw rewolucyynych przez 15. miesiący przez tyranią zbieranych; patrzcie ieżeli nie pozostaie iaka niesprawiedliwość do nadgrodzenia.

Niechay się każdy z nas poświęci na to wyszukanie, niech długie nocy, zaymą godziny nasze do tak dobroczynney pracy!

Przed

Przed rewolucyą, tylu się wsławiło ludzi odkryciem szkaradności sądownictwa kryminalnego, tyrańskiego i okrutnego. Okazali oni niegodziwość, inkwizycyi turtur, przesądow, ktore rozciągały kary winowaycow na familie niewinne. Rozumiecież że kodex waszych uciemiężycielow niewystawia tak wielkiego barbarzyństwa, iak i dawne sądownictwo kryminalne?

Rozumiecież że iuż wszystkie te ustawy są zatarte? Rozumieciż że tysiące ofiar, nieoskarżaią niesprawiedliwości, i niemruczą na waszą opieszałość?

Spieszcie się więc zadosyć uczynić ich narzekaniom! Jeszcze kilka momentow, a inni posiędą na waszym powagę narodową. Nieustępmieyscu tego honoru zatarcia wypuycież im tego honoru zatarcia występkow, ktore was samych dosyć długo uciskały.

Do waś należy, ktorzyście zwalili Robespierra, do was ktorych on prze-

śladował, na wygnanie skazał wybić z pamięci Francyi, wszystko złe ktore iey mogł zadać.

Potcmność, ktora was sądzić będzie, niezastanowi się tylko nad ostatniemi krokami waszego biegu; a rownie surowa, iak i sprawiedliwa, nie przypisze wam nieszczęść, ktoryccheście nie zrobili, ale te ktorycheście niepoprawili.

